

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО



Дмитро Цісар,

ад'юнкт відділення докторантури і ад'юнктури

науково-організаційного відділу

Національної академії

Державної прикордонної служби

України імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000 0002 4801 8483

DOI 10.32782/2306-9082/2023-49-1

УДК 342.7

Понятійно-категоріальний апарат дослідження соціального і правового захисту військовослужбовців Державної прикордонної служби України

Основою розвитку прогресуючого, цивілізованого, демократичного, та правового світу являє людина. Саме людина виступає фундаментом розвитку цих понять для своєї держави, а держава в свою чергу позиціонує себе гарантом перед людиною, щодо захисту її інтересів, прав і свобод. Таким чином права і свободи людини сприймаються як всесвітня, загальнодержавна людська цінність. Держава з метою забезпечення і реалізації своїх зобов'язань, щодо захисту прав і свобод людини, визначає ці гарантії на найвищому законодавчому рівні держави, а саме в Конституції України. Враховуючи, що захист незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави є справою всього українського народу, кожного її громадянина, а обов'язок і повноваження щодо його захисту покладено на відповідні

військові формування/правоохоронні органи, то Конституція України виступає фундаментом змісту і спрямованості правового захисту такої людини/особи. Проте оскільки захист незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави покладено на відповідні військові формування/правоохоронні органи, то держава як суб'єкт захисту таких осіб забезпечує/повинна забезпечувати їх захист.

З урахуванням цього доцільно провести аналіз основних категорій, які визначають соціальний та правовий захист осіб, які здійснюють захист нашої держави, з урахуванням особливостей, щодо військовослужбовців Держприкордонслужби як об'єктів забезпечення такого захисту.

Процеси розвитку української державності та реформи, що відбуваються в українських військових



формуваннях в умовах повномасштабної військової агресії РФ вимагають єдиного розуміння та синхронізації із правовими інститутами та механізмами реалізації захисту прав і свобод людини. В колах вчених правознавців, практиків та самих військовослужбовців все більше точаться дискусії, щодо належного забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців. До процесів дослідження цих проблемних аспектів долучаються чимало науковці. Слід відзначити праці О.В. Скрипнюка, С.П. Пасіка, Р.В. Гринька, А.Ф. Моти, С.А. Петrenchенко, П.П. Богуцького, О.В. Кривенка, А.О. Кривенка, В.Й. Пашинського та інші. Доволі вагомий внесок в частині нормативно-правового трактування та визначення суб'єктів залучених до військової служби внесли такі науковці, як: В.Л.Зьолка, В.В. Половніков, О.Б. Ганьба, П.Д. Біленчук, В.М. Кочетков, В.Б. Міщенко, В.Л. Коваленко та інші.

Проте щодо врегулювання питань соціального і правового захисту військовослужбовців, як об'єктів забезпечення соціального і правового захисту є ще чимало питань, які потребують правового вирішення. У зв'язку з цим метою дослідження є всебічний аналіз основних категорій соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби, як об'єктів забезпечення такого захисту з окресленням проблемних питань та формулюванням шляхів їх вирішення.

Звертаючись до витоків державотворення української державності можна зазначити, що Конституція Пилипа Орлика стала рушійною силою, яка започаткувала розвиток суспільного прогресу України та здійснення функціонування в державі правового режиму на засадах поваги і захисту різних інтересів, поглядів, віросповідань людини. Кризь призму століть результатом такої діяльності постало прийняття Верховною Радою

України 28 червня 1996 року Конституції України, яка відображає основні положення та принципи щодо захисту основних прав і свобод людини і громадянина. Це стосується і унормування соціального і правового захисту людини і громадянина в Україні як конституційно визначеного головного обов'язку держави (ст. 3 Конституції України) [1]. Проте з урахуванням специфіки статусу осіб, які здійснюють захист незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави, забезпечення їх соціального і правового захисту є дзеркальним відображенням, з однієї сторони, їх конституційних прав і свобод, а з іншої, як осіб зі специфічним статусом – військовослужбовців військового формування/правоохоронного органу. Наявність такого статусу має чітко врегульований характер.

Держприкордонслужба є правоохоронним органом спеціального призначення [2, п. 2, ст. 6]. Для реалізації державою зобов'язань щодо соціального та правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби, є наявність контракту (його укладання) між сторонами військовослужбовцем, з однієї сторони, та державою, з іншої, в особі уповноваженого представника Держприкордонслужби. Укладання такого контракту є взаємоумовленою угодою, яка визначає як правовий статус особи з формулюванням відносин сторін так і врегулювання спорів у разі їх виникнення [3]. Водночас при укладенні контракту, щодо проходження військової служби зокрема в Держприкордонслужбі, то слід звернути увагу, що предметом виступають правовідносини, які виникають, щодо проходження військової служби, а відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» така служба є державною службою особливого характеру та полягає у професійній діяльності громадян України, іноземців та осіб



без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності [4, п. 1, ст. 2]. При укладенні контракту особа, яка є однією із сторін, набуває статусу військовослужбовця, як особи, яка прохочитиме військову службу [3].

Загалом, відповідно до положень чинного законодавства, військовослужбовцем вважаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проходять військову службу на території України [4, п. 3, ст. 2; 5, ст. 5]. Як зазначають окремі вчені, такі як: П.Д. Біленчук, В.М. Кочетков, В.Б. Міщенко, військовослужбовець – це громадянин, який проходить військову службу у Збройних Силах або інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства та користуються правами й свободами громадян України із деякими обмеженнями, встановленими законодавством і обумовленими особливостями військової служби, що компенсується шляхом надання додаткових прав, гарантій і пільг, посиленням соціального захисту [6].

Слід зауважити, що дія Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» поширюється на військовослужбовців Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань і правоохоронних органів спеціального призначення, військовозобов'язаних, резервістів та членів добровольчих формувань територіальних громад [5, пп. 1–4, п. 1, ст. 3].

Проте з урахуванням положень ст. 14 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» слід звернути увагу, що до осіб, які проходять службу в Держприкордонслужбі та користуються відповідним захистом, гарантованим державою відносять не лише військовослужбовці, але й працівники, так би мовити особовий склад Держприкордонслужби [2].

Саме термін «особовий склад» уживається, щодо всіх військовослужбовців і працівників зокрема в органах військового управління, з'єднаннях, військових частинах, вищих військових навчальних закладах, підрозділах охорони, органах забезпечення. У такому разі поділяють військовослужбовців і працівників [7]. О.Б. Ганьба з цього приводу виділяє суб'єктів правовідносин зокрема у сфері прикордонної безпеки як: 1) військовослужбовців та 2) працівників (Держприкордонслужби). У своїй позиції вчений зазначає, що військовослужбовці та працівники Держприкордонслужби є учасниками, які володіють спеціальною правосуб'єктністю, викликаною потребами належного забезпечення прикордонної безпеки і які реалізують свої суб'єктивні юридичні права та суб'єктивні юридичні обов'язки у формі службових повноважень, переслідуючи мету забезпечення, насамперед, державних, а також суспільних та індивідуальних інтересів [8, с. 200–201].

Проте, слід зауважити, що працівники в Держприкордонслужбі можуть бути, як державними службовцями, які займають посаду державної служби в органі державної влади, його апараті та здійснюють встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, дотримуючись принципів державної служби [9, п. 2, ст. 1], так і обслуговуючим персоналом – працівниками, які виконують специфічні функції, зокрема щодо обслуговування господарської діяльності. В обов'язки останніх входить забезпечення потреб військового формування (військової частини, військовослужбовців тощо) в частині забезпечення виконання ними своїх обов'язків (турбота про чистоту будівель, справності техніки, супроводі різних торгових або виробничих процесів тощо) [10].

Однак у Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року термін особовий склад не вживається, натомість це поняття інтерпретується як «персонал» [11].

Термін «персонал» (від лат. *personalis* – особистий) означає особовий склад підприємства, установи, організації; сукупність кадрів однієї професійної категорії [12, с. 595]. Він фактично означає сукупну єдність («склад») особистостей (“*personalien*”), що співпрацюють щодо реалізації головної загальної для всіх мети, виконуючи кожний свої особливі функції [13, с. 30]. Як зазначає В.Л. Коваленко, у складі персоналу виділяються посадові особи, службовці та інші працівники [14], які виконують свої функціональні обов’язки, відповідно до займаної посади.

В.В. Половніков, вважає, що всі питання, які стосуються людей – військовослужбовців, державних службовців і працівників, що становлять основу військових формувань і окремих правоохоронних органів України, а також управління ними (кадрового менеджменту) ґрунтуються на використанні трьох основних термінів: «персонал», «особовий склад» і «кадри». Усі ці поняття розуміють і тлумачать по-різному. У більшості випадків їх ототожнюють, в інших – розглядають як складові одне одного [15, с. 266]. В.Л.Зьолка рекомендує на законодавчому рівні, а також у повсякденній діяльності вживати словосполучення «персонал Держприкордонслужби» [16, с. 455].

З урахуванням вищевикладеного можна зазначити, що особи, які, проходять службу в Держприкордонслужбі та користуються відповідним захистом, гарантований державою слід визначити як персонал Держприкордонслужби. До особового складу доцільно відносити лише ту категорію осіб (військовослужбовців,

працівників/державних службовців), діяльність яких пов’язана із державною службою у збройних формуваннях України. Проте ми зацентруємо свою увагу винятково на військовослужбовцях, оскільки саме ця категорія осіб знаходиться у полі зору предмету нашого дослідження.

Звертаючи увагу на військовослужбовців як суб’єктів правовідносин, то слід зазначити, що вони наділені подвійним статусом. З однієї сторони, військовослужбовці виступають/можуть бути/є учасниками публічних правовідносин як громадяни України (при укладенні контракту, дотримання його умов, захисту своїх прав як людини і громадянина тощо). З іншої сторони, військовослужбовці при виконанні своїх обов’язків з урахуванням їх специфіки (місця проходження служби, займаної посади), можуть виступати представниками військової служби, представляючи державу від імені органу, в якому проходять військову службу (Держприкордонслужби).

Водночас, ведучи мову про військовослужбовців, як об’єктів забезпечення захисту їх прав зі сторони держави, то слід зазначити, що такий захист певним чином диференційований з урахуванням його статусу саме, як військовослужбовця.

Так, відповідно до Закону України «Про військовий обов’язок і військову службу» з урахуванням виду виконання військового обов’язку військовослужбовців можна диференціювати як проходження військової служби у добровільному порядку (за контрактом), та в обов’язковому (за призовом) [4, п. 3 ст. 1]. За видом проходження військової служби, можна виділити: проходження строкової військової служби військової служби за контрактом; військової служби (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та військової службу за призовом [4, п. 6, ст. 2].



З урахуванням проходження військової служби у добровільному порядку (за контрактом) можна виділити: військову службу (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів; військову службу за контрактом осіб рядового складу; військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військову службу за контрактом осіб офіцерського складу.

Щодо проходження військової служби за призовом, то з урахуванням його особливостей можна виділити, як: проходження строкової військової служби; проходження військової служби за призовом осіб офіцерського складу та проходження військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [3, ст. 49].

Ще одну класифікацію, на яку доцільно звернути увагу, це проходження військової служби з урахуванням приналежності особи до відповідної статі. За законодавством України проходження військової служби для жінок має свою особливість щодо добровільності її проходження. У добровільному порядку з урахуванням вимог чинного законодавства жінки нарівні із чоловіками можуть проходити військову службу за контрактом. Щодо обов'язкової військової служби, то за винятком строкової військової служби, куди залучають винятково осіб чоловічої статі, жінки залучаються до проходження військової служби за призовом відповідно до порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, визначеною постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487, лише певної категорії, які мають медичну або фармацевтичну спеціальність, а також за власним бажанням жінок, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, перелік яких затверджений Міноборони [17, п. 3, ст. 21].

Запропонована класифікація визначена з урахуванням статусу військовослужбовця як особи, що проходить державну службу спеціального характеру. Проте ця класифікація відбиває специфічний статус військовослужбовця як суб'єкта публічних правовідносин. Проте з іншого боку доцільно звернути увагу, що статус військовослужбовця, навіть з урахуванням наведеної класифікації може бути змінений/диференційований з урахуванням зміни його службового становища як військовослужбовця, який виконує обов'язки відповідно до займаної посади, що впливає на зміст їх соціального та правового захисту. Так, наприклад, таким статусом може бути статус курсанта, який проходить навчання; статус представника постійного складу військової частини; представника центрального органу виконавчої влади – Адміністрації або регіонального управління Держприкордонслужби; військовослужбовця підрозділу охорони державного кордону, який безпосередньо виконує завдання щодо охорони державного кордону.

Зміст статусу військовослужбовців з урахуванням приналежності їх до певної категорії військової служби як елементу такого статусу впливає на зміст їх соціального та правового захисту. Так, зокрема це стосується грошового утримання, отримання преміальних надбавок, додаткових нарахувань, нарахувань, пов'язаних із особливостями проходження військової служби. Слід відмітити також його диференціацію зокрема і щодо жінок. Так, наприклад, з урахуванням вимог законодавства щодо унормування питань у сфері охорони материнства та дитинства визначено особливості змісту соціального захисту жінок-військовослужбовців (це стосується зокрема питань призову, проходження, а також звільнення з військової служби вагітних жінок, жінок, які мають дітей). Хоча з урахуванням заборони дискримінації

за ознакою статі під такий захист підпадають і чоловіки.

Отже, враховуючи наявність диференційованого статусу військовослужбовців з урахуванням приналежності їх до певної категорії як елементу такого статусу впливає на зміст їх соціального та правового захисту.

Соціальний і правовий захист військовослужбовців Держприкордонслужби, як предмет нашого дослідження, на підставі конституційно визначеної спрямованості діяльності держави сприймається нами, як прояв рис і функцій соціальної, правової держави, якою як задекларовано у Конституції є Україна. Підтвердження такої позиції можна спостерігати у О.В.Скрипнюка, який розглядає соціальний захист і правовий захист людини і окремих категорій громадян саме як відображення діяльності рис і функцій соціальної, правової держави [18, с. 38–41].

Коли ми ведемо мову про соціальний та правовий захист, то доцільно звернути увагу на розуміння цих понять.

Забезпечення державою соціального захисту військовослужбовців визначено ст. 17 Конституції України. В п. 5 ст. 17 зазначено, що «державою забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей» [1, п. 5, ст. 17]. Проте щодо правового захисту таке положення не має належного визначення. Розуміння наявності правового захисту військовослужбовців відбувається шляхом врахування загальних норм, які визначають верховенства права в Україні і гарантує захист конституційних прав і свобод людини і громадянина в цілому [1, ст. 8].

Не викликає заперечення той факт, що з урахуванням Конституції України основні положення щодо соціального та правового захисту

військовослужбовців деталізуються у Законах України з військових питань. Такими законами є: Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», загальновійськові Статути Збройних Сил України (далі – Статут ЗСУ), інші нормативні акти у цій сфері. Слід звернути увагу, що до часів незалежної України в державі функціонував так званий інститут соціального забезпечення. Існували такі поняття як «соціальний захист» і «соціальне забезпечення».

З прийняттям у 1991 р Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», поняття «соціальне забезпечення» було замінене на «соціальний захист». Проте проблем, чи можливо навіть окремих дискусійних питань це не вичерпало. І до сьогодні застосовують, а інколи і підміняють, ототожнюються ці поняття [19].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», соціальний захист військовослужбовців – це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [5, ст. 1]. За своїм змістом «соціальний захист» є значно ширшим поняттям і включає в себе термін «соціальне забезпечення», яке тлумачить як надання достатніх матеріальних засобів для існування кому–небудь з боку суспільства, або, іншими словами, будь–які види допомоги, які надає суспільство своїм членам, розглядаються як соціальне забезпечення [20, с. 17].



Існує також думка, що соціальне забезпечення є однією із гарантій і елементів соціального захисту, який в широкому значенні сприймається як діяльність держави спрямована на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, на виявлення і нейтралізацію негативних факторів, що впливають на особистість, на створення умов для самовизначення і утвердження в житті.

Хоча не всі науковці підтримують такої позиції. Так, С.П. Пасіка переконаний, що до військовослужбовців та членів їх сімей доцільно застосовувати термін «соціальне забезпечення». Термін «соціальний захист» доречно використовувати стосовно осіб, звільнених з військової служби, таких, що втратили спроможність самостійно забезпечувати себе та свою сім'ю на належному рівні. На думку вченого, соціальне забезпечення військовослужбовців – це система економіко-правових заходів, спрямованих державою на надання військовослужбовцям належного рівня грошового, медичного, житлового, речового, продовольчого та інших видів забезпечення для забезпечення їх життєдіяльності, враховуючи складність виконання покладених на них спеціальних завдань [21, с. 17].

За нашим переконанням відмінність «соціального захисту» і «соціального забезпечення» проявляються у їх функціях. Соціальний захист крім функцій, передбачених для соціального забезпечення, здійснюється також для стимулювання, заохочення, створення стану безпеки особи. Для соціального забезпечення ці функції не властиві. Здійснення функцій соціального забезпечення реалізується здебільшого через матеріальні, фінансові ресурси. Щодо соціального захисту, то для успішного виконання саме зазначених функцій цілком прийнятними можуть бути засоби не тільки матеріального, а й морального стимулювання.

Водночас доцільно звернути увагу на співвідношення «соціального захисту» і «правового захисту», їх законодавчу взаємопов'язаність, що виступають складовими загальної системи забезпечення прав і свобод людини, громадянина в соціальній, правовій державі, якою виступає Україна.

Разом з тим правовий захист у цьому контексті розглядається, як одна із функцій держави, що передбачає закріплення в законодавчих актах України прав та свобод військовослужбовців, їхніх обов'язків та відповідальності, соціальних пільг і гарантій, а також правовий механізм їх реалізації [22, с. 6], який приводиться в дію у разі необхідності забезпечення виконання цих прав.

Щодо диференційовано підходу стосовно соціального і правового захисту військовослужбовців слушно зауважує В.В. Половніков. За переконанням вченого «правовий і соціальний захист», зокрема в адміністративному законодавстві, яке визначає спеціальний статус певних категорій осіб, зустрічається досить часто. Проте мають місце випадки, коли у зазначеному словосполученні законодавцем на перший план виводиться термін «правовий...», в інших – «соціальний...» [15, с. 578].

Така певним чином неоднозначність спостерігається і у законодавстві. Так, наприклад, в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» «соціальний захист» винесено на перший план (преамбула, ст. 1), у Законі України «Про Державну прикордонну службу України» – на другий план (розділ 5, ст. 25).

Разом з тим, у законодавчих та інших нормативних актах соціальний захист і правовий захист застосовуються як кожен окремих термін, самостійно, так і разом у формі об'єднуючої їх нової категорії «соціальний і правовий захист». Саме такий

варіант вжитий законодавцем і щодо всіх військовослужбовців незалежно від відомчої належності, в тому числі військовослужбовців Держприкордонслужби (Розділ 5 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»). Водночас Закон України «Про Державну прикордонну службу України» розділяє поняття правовий захист особового складу та соціальний захист особового складу, прописуючи їх в окремих статтях, як окремі форми захисту [2, ст. 24, 25]. Якщо мова йде про Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», то ці поняття поєднуються в «соціальний і правовий захист військовослужбовців».

Проте слід наголосити, що «соціальний захист» та «правовий захист» є дві взаємопов'язані категорії. Соціальний захист здійснюється державою щодо всіх громадян України, у тому числі і щодо військовослужбовців Держприкордонслужби. Він існує у межах дії правового поля. Тому соціальний захист не може бути не правовий.

Правовий захист військовослужбовця як людини і громадянина знаходиться у сфері дії соціального захисту. У широкому сприйнятті

право є соціальним регулятором. Відповідно соціальний захист в правовій демократичній державі є правовим за своєю сутністю, а відповідно правовий захист у такій державі має соціальну спрямованість.

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що визначення змісту категоріально-понятійного апарату соціального та правового статусу військовослужбовця Держприкордонслужби впливає на прикладний характер реалізації цих категорій, щодо нього як людини і громадянина – найвищої соціальної цінності.

Військовослужбовець, як об'єкт забезпечення соціального і правового захисту претендує на його зміст з урахуванням елементів правового статусу, а саме: загальних та спеціальних прав, конкретних обов'язків, займаної посади, статі тощо.

Правовий захист військовослужбовця знаходиться у сфері дії соціального захисту. Оскільки у широкому сприйнятті право є соціальним регулятором, тоді як соціальний захист в правовій демократичній державі є правовим за своєю сутністю. Відповідно правовий захист у такій державі має соціальну спрямованість.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. URL: <https://cutt.ly/G4fYCs6>
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 19.06.2003 № 965–IV. URL: <https://cutt.ly/w4fYNwr>
3. Про Положення про проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України : Указ Президента України від 29.12.2009 №1115/2009 URL: <https://cutt.ly/x4fUhTa>
4. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1993 №2233 – XII. URL: <https://cutt.ly/N4fUSsT>
5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2012 – XII. URL: <https://cutt.ly/14fUEnT>
6. Біленчук П.Д., Кочетков В.М., Міщенко В.Б. Військовослужбовець. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. URL: <https://cutt.ly/b4fU6qV>
7. Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу в системі Міністерства оборони України : Наказ Міністерства Оборони України від 15.09.2022 № 280. URL: <https://cutt.ly/K4E2jsV>



8. Ганьба О.Б. Правові відносини у сфері прикордонної безпеки України: теоретичні і прикладні проблеми : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 448 с.
9. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889–VIII. URL: <https://cutt.ly/Z4f1b5v>
10. Обслуговуючий персонал: призначення, посади, обов'язки, вимоги. Молодший обслуговуючий персонал – ..: стаття. Kraina.Onе. URL: <https://cutt.ly/54fOkdq>
11. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р. URL: <https://cutt.ly/b4fOWmr>
12. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. Київ. 1974. 865 с. URL: <https://cutt.ly/p4fO8mB>
13. Галай А.О. Організаційно-правові засади формування та функціонування персоналу установ виконання покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2003. 229 с.
14. Коваленко В.Л. Персонал. Leksika.com.ua. URL: <https://cutt.ly/B4fK0r7>
15. Половніков В.В. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони та захисту державного кордону України : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07. Хмельницький, 2022. 562 с.
16. Зюлка В.Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект) : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2015. 672 с.
17. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1487. URL: <https://cutt.ly/n4RapzR>
18. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2000. 600 с.
19. Цюкало Л.В. Соціальне забезпечення військовослужбовців збройних сил України та його суть. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL: <https://cutt.ly/a4EBtcD>
20. Смолярова М.Л. Право соціального захисту: практикум. Запоріжжя: ЗНТУ. 2017. 144 с.
21. Пасіка С.П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя. 2011. 221с.
22. Основні права військовослужбовців в українському законодавстві: довідник. Міністерство оборони України, ОБСЄ. Володимир Лукічов, Вікторія Арнаутова, Тимофій Нікітюк, Сергій Кучеренко. 2019. URL: <https://cutt.ly/D4EBadL>

Цісар Д. В. Понятійно-категоріальний апарат дослідження соціального і правового захисту військовослужбовців Державної прикордонної служби України

На сьогоднішній день розвиток наукових досліджень у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців є вкрай актуальним, проте він додатково обтяжений стримуванням військової агресії з боку РФ, зміною умов безпечного середовища на території держави та необхідністю утворення належних умов для подальшого відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Таким чином дана стаття присвячена розгляду етимології понятійно–категоріального апарату соціального і правового захисту військовослужбовців Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба).

Крізь призму компаративістського методу з використанням елементів аналізу, синтезу та дедукції розглянуто основні поняття та проаналізовано загальні підходи, щодо тлумачення ключових визначень, таких як: військовослужбовець Держприкордонслужби, персонал, особовий склад, соціальний захист, правовий захист, соціальне забезпечення військовослужбовців як об'єктів забезпечення захисту.

Розглянуто спектр об'єктів забезпечення соціального і правового захисту під час проходження ними військової служби, їх статус у сфері військової ієрархії, відмінності наданого обсягу прав та обов'язків, встановлено необхідність здійснення диференційованого підходу тлумачення, як самих об'єктів забезпечення захисту так і можливості застосування, щодо до них належних важелів забезпечення соціального і правового захисту. Доведено, що зміст статусу військовослужбовців впливає на зміст їх соціального і правового захисту з урахуванням приналежності до певної категорії військової служби, загальних та спеціальних прав, конкретних обов'язків, займаної посади, статті тощо.

Окреслено взаємозв'язок основних нормативно-правових документів діяльності військовослужбовців Держприкордонслужби, щодо забезпечення прав і свобод людини, їх соціального та правового захисту зі сторони держави як суб'єкту захисту. Підкреслено, що зміст законодавчих гарантій соціального і правового захисту військовослужбовця Держприкордонслужби передбачає забезпечення його прав і свобод, як людини і громадянина, а специфічних його прав, як військовослужбовців Держприкордонслужби.

Наголошено, що правовий захист військовослужбовця знаходиться у сфері дії соціального захисту. Оскільки право у широкому сприйнятті є соціальним регулятором, то соціальний захист є правовим за своєю сутністю.

Ключові слова: військовослужбовці, об'єкт забезпечення захисту, соціальний захист, соціальне забезпечення, правовий захист.

Tsisar D. Conceptual and categorical framework of social and legal protection of armed forces members of the State Border Guard Service of Ukraine

Today, the development of scientific research in the field of social and legal protection of members of armed forces is extremely relevant. But it is additionally burdened with deterring military aggression from the Russian Federation, the change in the conditions of safe environment on the territory of the state and the need to create appropriate conditions for the further restoration of the territorial integrity and sovereignty of Ukraine. Thus, this article is devoted to the consideration of etymology of the conceptual and categorical framework of social and legal protection of armed forces members of the State Border Guard Service of Ukraine (hereinafter referred to as the State Border Service).

In the context of the comparative method using the elements of analysis, synthesis and deduction, the main concepts are considered and general approaches to the interpretation of key definitions are analysed, such as: members of armed forces at the State Border Service, personnel, social protection, legal protection, social security of armed forces members as objects of protection provision.

The range of social and legal protection objects during their military service, their status in the field of military hierarchy, the differences in the scope of rights and duties are considered; and the need for a differentiated approach to the interpretation of both the protection objects themselves and the application possibility, in relation to the appropriate levers of ensuring social and legal protection, is established. It is proved that the content of the status of armed forces members affects the content of their social and legal protection, taking into account belonging to a certain category of military service, general and special rights, specific duties, position, article, etc.

The interrelationship of the main regulatory and legal documents of the activities of the State Border Service armed forces members, regarding the provision of human rights and freedoms, their social and legal protection from the state as a subject of protection, is outlined. It is emphasized that the content of legislative guarantees of social and legal protection of the armed forces member of the State Border Service provides for the provision of his/her rights and freedoms as of a person and citizen, and his/her specific rights as an armed forces member of the State Border Service.

It is noted that the legal protection of an armed forces member is within the scope of social protection. Due to the fact that law is broadly defined as a social regulator, social protection is legal in itself.

Key words: members of armed forces, object of protection provision, social protection, social security, legal protection.

